

Nr 122.

Av herrar **Albertsson** och **Ohlin**, om utredning och förslag rörande möjligheten att åstadkomma en jämnare fördelning av jordbruksstödet.

Det torde numera knappast av någon kunna bestridas, att de statliga regleringsåtgärderna till stödjande av priserna på jordbrukets produkter, som påbörjades 1931/1932 och senare utvecklats, varit till stort gagn inte allenast för landets jordbruk utan även bidragit till ett snabbare övervinnande av krisårens besvärligheter i allmänhet och därmed också varit hela vårt folk till nytta. Glädjande nog har också nödvändigheten av och det berättigade i dessa åtgärder vunnit förståelse även på konsumenthåll, i den mån man fått upp ögonen för det beroende och sammanhang, i vilket de skilda medborgargrupperna stå till varandra, då det gäller näringslivets förhållanden i deras helhet och de ekonomiska resultaten därav.

Även om man vid regleringarnas igångsättande uppfattade åtgärderna ifråga som tillfälliga ingripanden, vilka efter krisens övervinnande snarast borde avvecklas, och även om man allt fortfarande hoppas att förhållandena på världsmarknaden och utvecklingen i övrigt skall bli sådan att anstalterna i framtiden finnas överflödiga, så är det dock tämligen uppenbart, att vi här i landet ännu för lång tid framåt nödgas räkna med att bibehålla dessa regleringar i en eller annan form. Jordbruket är nämligen allt fortfarande en av vårt folks viktigaste näringar, och det måste anses som en ofrånkomlig uppgift att, i denna tid då flykten från landsbygden av olika skäl hotar att bli ett allvarligt problem, uppehålla en i förhållande till andra arbetsområden någotsånär likvärdig levnadsstandard för jordbrukets utövare och arbetare. Vi anse visserligen inte, att folket skall till varje pris i oförminskat antal kvarhållas vid jorden. Sedan världsmarknaden ej längre kan emottaga vårt eventuella överskott på livsmedelsprodukter till för produktionen löande priser, har frågan om jordbrukets expansion kommit i ett nytt läge. Men ännu alltjämt och för många år framåt måste i jordbruket beredas samsättning åt en befolkning av ungefär nuvarande storlek, om icke anhopningen av människor inom andra näringsområden skall ske i sådan takt och antaga sådana proportioner, att förhållandet vid inträffande kristillfällen på det industriella området blir ödesdigert för landet.

Ett fortsatt stöd åt jordbruksnäringen medelst reglerande åtgärder är sålunda uppenbarligen nödvändigt och kan icke utan allvarliga risker uraktlåtas. Frågan är emellertid huruvida de regleringsåtgärder, som för närvarande och sedan flera år tillämpas, äro så konstruerade att de allt fortfarande kunna anses i allo tillfredsställande och försvarbara. Det är särskilt på

ett par områden som regleringens verkningar framstå såsom mindre lyckliga. För det först gäller detta den ojämnhet i sina verkningar för det större resp. det mindre jordbruket, för vilken regleringen utmärkt sig. För det andra gäller det den förlustbringande export av vissa livsmedel, som måste ske för att avlasta hemmamarknadens pristryckande överskott, en export som av denna marknad måste betalas och som medfört en kännbar belastning för vissa av de allra fattigaste konsumentgrupperna. Att undgå en sådan belastning är givetvis i och för sig önskvärt, om det kan ske utan minskning i jordbrukets inkomster.

Vi äro till fullo på det klara med de svårigheter, som måste vara förenade med ett försök att åvägabringa en ändring i dessa förhållanden, och vi äro desslikes medvetna om att olägenheterna av det nu rådande systemet i viss grad överdrivits. Icke desto mindre finnes det, enligt vår mening, tillräcklig anledning till en grundlig undersökning av dessa spörsmål. Vore det så, att förhoppningarna på en snar avveckling av regleringsanordningarna stode inför sitt infriande, så skulle givetvis varje tanke på att göra reglerings-systemet mera komplicerat och omständligare vara oförnuftig. Men, som förhållandena nu synas gestalta sig med en för längre tid framåt nödvändig jordbruksreglering, kan man icke undgå att ägna uppmärksamhet åt dessa frågor. Ty eljest kan fara föreligga, att olägenheterna på här ifrågavarande punkter bli alltmera kännbara och väcka ett så starkt missnöje, att de rent av kunna äventyra hela systemet.

Vad då först angår frågan om *ojämnheten* i jordbruksstödet, nämligen det förhållandet att de mindre jordbrukarna eller de så kallade småbrukarna få mindre nytta av stödåtgärderna än storbruket, så ligger det uppenbart så till att denna ojämnhet icke kan bestridas. Den mindre jordbrukaren har ej tillräcklig areal för att kunna driva ett någotsånär lönsamt jordbruk utan ett rätt stort tillskott av inköpt foder, och då nu anordningar måst tillgripas till fördyrande av särskilt de importerade fodermedlen för att förhindra ett alltför tyngande och förlustbringande överskott på livsmedel, så har onekligen småbruket mindre möjligheter än det större jordbruket att bära denna förhöjning av produktionskostnaderna. I jämförelse med den större jordbrukaren nödgas nämligen småbrukaren inköpa relativt större kvantiteter av fodervaror för driftens behöriga uppehållande. Därtill kommer att han på sin lilla gård ofta måste inköpa både brödsäd och utsäde och därmed bära ytterligare en del av den fördyring, som dessa produkter undergått genom regleringarna. Det är därför icke ägnat att väcka förvåning, om småbrukaren anser sig tillbakasatt, och att han, helst som han inte gärna kan sätta sig in i svårigheterna att bemästra dessa problem, anmäler missnöje.

Vid diskussioner om denna sak och om småbrukets besvärligheter överhuvud kommer man emellertid gärna in på frågan, vad som är småbruk såsom egentligt *jordbruk* betraktat, och vad som är brukningslotter, vilkas innehavare icke i främsta rummet äro jordbrukare utan utöva lantbruk så-

som biverksamhet till en annan sysselsättning. Det framhålles numera med all rätt, att en hel del brukningsdelar tilltagits alltför små för att kunna drivas som egentligt jordbruk, och att ett utökande av dessas areal är nödvändigt för att de för framtiden skola kunna bestå och föda sin man. Uppenbart är också, att den statistik som redovisar omkring 120 000 jordbruk mellan 0,26 och 2 hektar inte får läggas till grund för beräkningen av antalet jordbruk i den mening vi här tala om missgynnade småbruk. Och vi medgiva gärna, att en stor del av de jordbruk som redovisas i statistiken med mellan 2 och 10 hektar äro alltför obetydliga för att kunna räknas till de egentliga småbruk, som kunna »föda sin man». Men även om man frånräknar ett 50-tusental av dessa, så får man ändå en verkligt stor klientel — cirka 165 000 — av småbrukare i egentlig mening, som drabbas av ojämnheten i regleringarna. Vi medge också gärna att många av dessa jordbruk äro alltför små och att det, som redan nämnts, är angeläget att utöka dessamma, men en sådan utökning är ingalunda en sak som kan ordnas på något år — det kommer att ta flera decennier i anspråk, innan den frågan kan nöjaktigt lösas om den överhuvudtaget kan lösas för det stora flertalet fall. Under de närmaste årtiondena *måste vi räkna med de småbruk vi nu en gång ha* och söka se till att deras brukare icke gå under utan beredas en dräglig existens. Den tilltagande utbredningen av ödegårdar på vissa håll här i landet bär vittne om det nuvarande lägets allvar.

På senare tiden ha ju också vissa småbrukaresammanslutningar framställt alltmer högljudda krav på en ändring i jordbrukets regleringsanordningar för att i någon mån få en förbättrad ställning för den mindre jordbrukaren. Vad som främst framhållits som en olägenhet i nuvarande förhållanden är fördyringen av det importerade kraftfodret och därav följande prisdryning för annat foder. Förslag ha framkommit, att i stället för fördyringen av kraftfodret borde — såsom återhållande moment på produktionen — fördyringen läggas på »produktionsapparaten», i detta fall korna och modersuggorna. Uppslaget torde vara värt att undersökas vid en prövning av de vägar som kunna vara framkomliga för att ernå större rättvisa ifråga om jordbruksstödets fördelning, men fråga är, om man på denna väg kommer tillräckligt långt då det gäller det produktionsbegränsande syfte, som anordningen också måste avse. Den större jordbrukaren skulle säkerligen frestas att utfordra sin eventuellt något minskade kobesättning så mycket kraftigare, och det är tvivelaktigt i vad mån en energisk svinuppfödare låter avskräcka sig av en måttligt tilltagen skatt på moderdjuren. Då är troligen utvägen med ett utjämmande av verkningarna från fodermedelsfördyringen mera framkomlig.

Såsom redan framhållits blunda vi ingalunda för de besvärligheter av skilda slag, som en sådan utjämning kommer att draga med sig, och vi förutse att mången börjar ropa om »kristidshistorier med kortsystem och allsköns kineseri i författningssväg». Den nuvarande mjölkregleringen be-

dömdes ju också från början på det sättet. Besvärligheterna ha dock i detta fall till stor del kunnat övervinnas. En undersökning skall måhända visa, att även på fodermedlens område en lösning kan finnas, om den goda viljan är för handen. Här, liksom i förslaget om skatt på kor och modersuggor, måste man utgå ifrån att *alla* jordbrukare få en viss kvantitet fodermedel fritagen från fördyringen genom skatt eller importavgifter, eller att det på-lagefria inköpet fixeras i förhållande till varuslagets pris, dock med en viss gräns nedåt knuten till arealinnehavet, så att till exempel innehavaren av ett mycket litet småbruk ej finge betydligt mera än han normalt förbrukar och därigenom frestades till återförsäljning. För alla jordbruk från 10 hektar och uppåt torde samma frikvantitet, exempelvis 2 000 kilogram, kunna tillämpas. Frågorna, huru mycket »den ofria» delen av fodermedlen skulle behöva ytterligare fördyras, eller huru medel skulle kunna på annat sätt erhållas för att täcka förlusten på frikvantiteterna, blir det utredningens sak att söka klarlägga, såväl som frågan, hur det system skall kunna ordnas som möjliggör en anordning syftande till här omhandlade utjämning. Givetvis tillkommer den svåra frågan om prislindring även å inhemskt foder och vad därmed sammanhänger ifråga om priset på brödsäd ävensom frågan om den produktionsstegring, som kan befaras på grund av de mindre jordbrukarnas eventuellt utökade förbrukning av fodersäd.

Trots här omnämnda svårigheter torde man kunna hoppas att vid en grundlig undersökning något system skall kunna utfinnas, som gör en utjämning praktiskt möjlig att genomföra. Landets småbrukare lära i varje fall icke nöja sig i längden utan att frågan blir ordentligt klarlagd. Och de större och medelstora jordbrukarna kunna ej ha något att erinra emot en sådan undersökning, då det ju på intet sätt är avsikten att rasera jordbruksstödet utan endast fråga om att åstadkomma en skälig utjämning av jordbruksregleringens verkningar till bätnad för alla.

Vad det andra inledningsvis omnämnda förhållandet beträffar, som ej utan skäl är föremål för kritisk uppmärksamhet, nämligen den *förlustbringande exporten*, och önskvärdheten att, i den mån det är möjligt, svenska livsmedel hellre försäljas inom landet till vissa fattiga konsumentgrupper än i osedvanligt stor utsträckning exporteras till rådande pris, så anse vi att även denna fråga i detta sammanhang bör utredas. Det måste ju anses orimligt att i längden till andra länder exportera en vara till ett underpris, som måste utfyllas genom ett högre pris på varan inom det egna landet, om det vore möjligt att genom ökad konsumtion inom landet bereda plats för detta överskott till samma pris som utlandet betalar. Detta så mycket hellre som det obestriddigen finnes en hel del människor i vårt land, som skulle vara i behov av att utöka sin förbrukning av till exempel ägg, mjölk och smör, men som icke ha råd att under nuvarande förhållanden i större utsträckning inköpa nämnda livsmedel. I denna tid, då det på skilda vägar göres ansträngningar att bispringa de barnrika familjerna och i synnerhet de mindre be-

medlade av dessa, borde det vara en synnerligen angelägen uppgift att undersöka, om det icke kunde göras något för prislindring å ifrågavarande produkter åt dessa familjer. Näringstillståndet i Sverige är alljämt allt annat än tillfredsställande för det uppväxande släktet. Konsumtionen av så kallade skyddande livsmedel, främst animaliska produkter, är, såsom omfattande undersökningar visa, för stora folkgrupper otillräcklig. Här behövas för övrigt inga vidare utläggningar om mjölkens betydelse för folkhälsan eller nyttan av att smöret komme till allmännare bruk bland dem, som nu endast ha råd att hålla sig till margarinet. En ytterligare utökad propaganda för dessa varor skulle i förening med ett förbilligande av desamma för de ekonomiskt svaga och barnrika familjerna kunna leda till en högst avsevärt ökad förbrukning. I själva verket tvingas vi att söka nå en ökad avsättning av smör och mjölk här i landet, eljest hotas, som redan förut antytts, hela vårt jordbruksregleringssystem av sönderfall. Faktum är ju nämligen, att i och med föreningsmejeriernas fortsatta utbredning växer produktionen av mjölk och smör alltmera. Det ligger i sakens natur, att då jordbrukaren kommer med i en sådan förening, stegras hans intresse för en bättre ordnad mjölkproduktion. Erfarenheten ger också vid handen, att mejerier, som utbyggts för en viss beräknad kvantitet mjölk från kringliggande ort, efter endast ett par år fått utvidga lokalerna och inköpa nya och större maskiner för att kunna klara den ökade tillförseeln. Denna utveckling är givetvis en företeelse på både gott och ont, och det gäller att i tid söka förebygga de mindre goda verkningarna.

Det är emellertid uppenbart, att en undersökning av hur detta problem skall kunna lösas icke stöter på mindre svårigheter än det förut omhandlade. Ropet om kort- och kristidsanordningar blir säkerligen inte mindre högljutt i detta fall. Vål framträda förespråkare för den uppfattningen, att intet försök bör göras för att övervinna de otvivelaktigt stora svårigheter, som äro förenade med en omläggning vilken bereder det mindre jordbruket en mera rättvis behandling och samtidigt åstadkommer en ökad konsumtion inom landet av animaliska livsmedel, men denna ståndpunkt innebär i själva verket ingenting annat än att man skulle lämna vissa befolkningsgruppers berättigade intressen å sido för att tillmötesgå andras berättigade krav. Vi tro, att möjligheter till en lösning av dessa produktions- och konsumtionsproblem äro för handen och att en sådan lösning är på längre sikt ett gemensamt intresse för alla parter.

Det är i känslan härav, som vi våga föreslå en undersökning av olika utvägar till en justering av jordbruksregleringarna efter ovan angivna riktlinjer. Vi understryka ännu en gång, att det *icke* får ske en försämring av jordbruksstödet som helhet betraktat, utan att man i stället bör sträva till en förbättring inom detsamma. Det större jordbruket har ingalunda råd att vidkännas någon förändring, som ej betingas av den rent utjämnande verkan som ett reformerande av jordbruksregleringarna i detta fall syfta till.

Av vad som framgick ur jordbruksministerns anförande under årets remissdebatt torde för denna riksdag från regeringens håll inga nya initiativ vara att förvänta i här föreliggande spörsmål. Under sådana omständigheter och med hänsyn till detsamma stora räckvidd och invecklade natur kunna icke gärna några väsentliga förändringar genomföras vid denna riksdag. Men redan för att kunna upptagas vid nästkommande riksdag bör här avsedda utredning skyndsammast igångsättas. Under hänvisning till ovanstående få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

dels om en skyndsam utredning rörande möjligheten att åstadkomma en jämnare fördelning av jordbruksstödet särskilt med tanke på småbrukets nuvarande svårigheter samt möjligheterna att till undvikande av överproduktion och förlustbringande export bereda ökat utrymme å den inhemska marknaden bl. a. genom tillhandahållande av mjölk och smör i viss utsträckning till mindre bemedlade och barnrika familjer till lägre pris än allmänna marknaden, samt dels för nästa års riksdag framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 22 januari 1938.

Eskil Albertsson.

Bertil Ohlin.